

Migration, Gender, Arbeitsmarkt

Neue Beiträge zu Frauen und Globalisierung

MARIA DO MAR CASTRO VARELA EN DIMITRIA CLAYTON (RED.)

**Königstein/Taunus (Ulrike Helmer
Verlag)
2003, 238 pagina's**

De modellen die werden gebruikt om migratie- en integratieprocessen te verklaren, steunden lange tijd op de ervaring van migrantenmannen (zie voor een overzicht van titels over gender en migratie: <http://www.let.leidenuniv.nl/history/migration/>). Later werden vrouwen aan migratieonderzoek toegevoegd, merendeels zonder dat daarbij gender als een analytische categorie werd gebruikt. De laatste jaren heeft deze situatie zich iets verbeterd, maar er is nog veel onderzoek nodig voordat verschillen tussen migrantenmannen en -vrouwen systematisch in kaart zijn gebracht en verklaard. Vooralsnog is daarom elke nieuwe titel op het terrein van gender en migratie een welkome aanvulling.

De bundel *Migration, Gender, Arbeitsmarkt* bestaat uit negen artikelen. Opvallend genoeg is de inleiding de enige bijdrage waarin wordt ingegaan op het in de ondertitel van de bundel genoemde thema Globalisering. Castro Varela wijst erop dat in onderzoek en discussies globalisering en transnationalisme worden benadrukt, terwijl tegelijk de termen vaderland, natie, mentaliteit en traditie niet weg te denken zijn in de hedendaagse discussie. Dit is een paradoxale ontwikkeling omdat men zou verwachten dat globalisering de aandacht voor

vaderland, natie, mentaliteit en traditie zou doen slijten. Dit punt, dat centraal staat in de inleiding, wordt in de bijdragen die volgen echter niet verder uitgewerkt.

Castro Varela brengt voorts in haar inleiding twee andere interessante thema's uit de verschillende bijdragen samen. Ten eerste: hoe aannames omtrent wat migrantenvrouwen willen of kunnen hun beroepsmogelijkheden beperken. Arbeidsbureaus en andere bemiddelaars gaan er bij migrantenvrouwen vanuit - meer nog dan bij vrouwen in het algemeen - dat zij werk en gezin niet willen of kunnen combineren. Deze aannames gelden vooral ten aanzien van moslimvrouwen. De arbeidsmogelijkheden van vrouwen worden echter, zo benadrukt Castro Varela, niet alleen beperkt door dit soort vooroordelen, maar ook door formele regels betreffende arbeidsmarktparticipatie. Meerdere artikelen in de bundel geven daar voorbeelden van.

Het tweede punt dat Castro Varela naar voren brengt als een gezamenlijk thema van de bundel is hoe opvallend zelden tweetaligheid en kennis van twee culturen als een winstpunt wordt aangemerkt. Ook hiervan geven de verschillende artikelen voorbeelden. De relevantie van deze bevinding wordt vooral gepresenteerd als een beleidsaanbeveling. Het tot dusver onopgemerkte voordeel zou meer moeten worden uitgebuit.

Vijf van de negen bijdragen in de bundel gaan specifiek over de Duitse situatie. Hierin

komen onder meer aan bod de (rechts)positie van migrantenvrouwen op de Duitse arbeidsmarkt, de positie van migrantenvrouwen in de Duitse ambtenarij en de positie van Iraanse vrouwen in Duitsland. Omdat deze stukken zich slechts zijdelings verhouden tot de internationale literatuur op het gebied van gender en migratie, hebben ze beperkte relevantie voor een niet-Duits lezerspubliek. Dorothee Frings beschrijft bijvoorbeeld hoe in Duitsland migrantenvrouwen, meer dan vrouwen in het algemeen, aangesteld worden als uitzendkracht, in tijdelijke banen en in deeltijdwerk. Migrantenvrouwen worden ondanks hun opleiding als moeilijk bemiddelbaar beschouwd. Dit is een interessante bevinding, maar haar stuk blijft vrij beschrijvend. Hetzelfde geldt voor Dimitria Clayton die de plaats beschrijft die migrantenvrouwen innemen in de Duitse ambtenarij. Net als Frings komt zij met een interessante waarneming die zij verder niet uitwerkt: slechts weinig migrantenvrouwen werken bij de overheid en dat is nog minder geworden sinds overheidsinstellingen taken als kantinewerk en schoonmaakwerk zijn gaan uitbesteden aan externe organisaties. Clayton signaleert dat wanneer migrantenvrouwen of hun dochters een baan hebben bij de overheid, het vaak op een plaats is waar zij werken voor andere buitenlandse vrouwen. Ze krijgen een functie bijvoorbeeld in het regelen van contacten met buitenlandse prostituees, de opvang van buitenlandse meisjes of begeleiding van buitenlandse schoolkinderen. Voor het overige lijkt de ambtenarij een voor migrantenvrouwen gesloten bolwerk.

Het merendeel van de artikelen in de bundel is vooral interessant voor mensen die geïnteresseerd zijn in wettelijke regelingen ten aanzien van bepaalde groepen in Duitsland. Zo begint het artikel van Nivedita Prasad met een beschrijving van de positie van het vrouwelijk huispersoneel van diplomaten, gevolgd door de wettelijke regelingen in Duitsland betreffende hun positie. De auteurs van de bundel zijn allemaal wetenschappers, maar

een deel van hen is in de beleidssector werkzaam. Dat verklaart waarom meerdere artikelen afsluiten met beleidsaanbevelingen. Dit gaat meestal ten koste van de inbedding in de literatuur of een verbreding van conclusies.

Twee artikelen springen er in positieve zin uit. Ten eerste is dat het artikel van Umut Erel over het sociale kapitaal van Turkse migrantenvrouwen in Duitsland. Zij verhoudt zich, meer dan de andere auteurs, tot de internationale literatuur op het gebied van gender en migratie. Erel begint haar artikel met een overzicht van theorieën omtrent cultureel kapitaal en de verschillen die er, volgens meerdere auteurs, op dit punt tussen migrantenmannen en -vrouwen zijn. Erel heeft voor haar onderzoek onder meer Turkse vrouwen geïnterviewd die als gastarbeidster naar Duitsland zijn gemigreerd. Het ging in dit geval niet om vrouwen die hun man waren gevolgd, maar om vrouwen die als zelfstandige arbeidsmigranten naar Duitsland kwamen. De vrouwen waren volwassen, en enkelen waren getrouwd en hadden kinderen die in Turkije woonden. Turkse vrouwen in Duitsland zijn tot dusver vooral geportretteerd als slachtoffers van patriarchale verhoudingen in het land van herkomst. Erel wilde dat beeld nuanceren. Ze beschrijft hoe Turkse mannen op de aanwezigheid van zelfstandige arbeidsmigrantenvrouwen in Duitsland reageerden. De Turkse vrouwen werden door Turkse mannen vooral in openbare ruimtes aangesproken op hun gedrag. De mannen vreesden dat de vrouwen door hun onafhankelijke houding seksuele beschikbaarheid, kwetsbaarheid en gewilligheid uitstraalden. De vrouwen meenden dat zij als volwassen vrouwen met kinderen boven een dergelijke verdenking stonden. De handelingsruimte van vrouwen, vooral in de openbare ruimte, dreigde beperkt te worden door mannen die zichzelf tot dezelfde sociale groep rekenden. De vermeende amoraliteit van de vrouwen zou afstralen op de hele groep en was voor de Turkse mannen reden om de Turkse vrouwen te bekritisieren. Het

conflict illustreert mooi de wisselwerking tussen gender en etniciteit.

Het tweede interessante artikel is dat van Jinthana Haritaworn. Het is tevens het enige artikel dat niet over Duitsland gaat. Haritaworn beschrijft Thaise families in Engeland. Ze keek voor haar onderzoek naar onder meer krantenartikelen zoals die gepubliceerd werden in het Engelse dagblad *The Guardian*. Daarnaast heeft ze Thaise vrouwen geïnterviewd. De Thaise vrouwen hadden erg veel last van het beeld dat in Engeland over hen bestaat. Zij worden voorgesteld als prostituees en als importbruiden van witte mannen. Het discours reproduceert witte koloniale fantasieën over Aziatische vrouwelijkheid. De witte mannen die met een Thaise vrouw trouwen worden voorgesteld als behorende tot de arbeidersklasse, gehandicapt of anderszins te onaantrekkelijk om een witte vrouw te krijgen. Thaise vrouwen die als arbeidsmigranten naar Engeland komen, worden voortdurend met deze stereotypen geconfronteerd en verweren zich daar tegen. Veel Thaise vrouwen vinden echter werk als serveerster in Thaise restaurants. Dat compliceert hun positie. Hun werkgevers spelen enerzijds wel degelijk in op het stereotype van Aziatische dienstbaarheid en gewilligheid. Aan dat stereotype proberen de Thaise vrouwen zich juist te onttrekken, maar het werk in de restaurants biedt hen anderzijds wel een van de weinige arbeidsmogelijkheden. Ze profiteren in zekere zin van het stereotiepe beeld dat ze eigenlijk willen bestrijden.

De artikelen die in de bundel *Migration, Gender, Arbeitsmarkt* zijn samengebracht prikkelen tot het stellen van vragen. Die vragen liggen vooral op het terrein van de beeldvorming ten aanzien van wat migrantenvrouwen willen en kunnen, wat ze zijn en hoe ze zich behoren te gedragen in de ogen van beleidsmakers en andere leden van de ontvangende samenleving, en mannen met dezelfde achtergrond. Die aannamen kunnen belemmerend werken, maar ze kunnen ook mogelijkheden bieden. Confirmatie blijkt tegelijkertijd verzwakkend

en versterkend te werken en kan leiden tot een moeilijk oplosbaar dilemma.

Marlou Schrover